

INTRUSISME MEDIC A LA COMARCA DEL MONTSIÀ EN LA PRIMERA MEITAT DEL S.XIX

Màrius López Alemany

Fins a la unificació acadèmica de les professions de metge i de cirurgia a la segona meitat del S. XIX, les funcions d'aquestes dues activitats estaven ben separades sobre el paper, però amb nombrosos punts de fricció en la pràctica habitual. La unificació real dels dos oficis, però, va ser encara més tardana, sense que s'arribés a produir fins la desaparició dels darrers cirurgians i sagnadors, circumstància que a la comarca del Montsià es donaria en la dècada de 1920.¹

A les primeres dècades del segle XIX apareix constància documental de diferents casos d'intrusisme i curanderisme a les comarques del sud de Catalunya. Així, en trobem casos mencionats a Gandesa,² Falset³ i Bot.⁴ Fins aquests anys es van anar produint conflictes de competència entre metges i cirurgians, però també dins de cadascuna de les dues professions. Exposem dos d'aquests plets ocorreguts en les dècades de 1830-40 al Montsià.

El 1832, Pasqual Verge, cirurgià romancista, treballava a la Sènia amb iguals familiars de 12 rals de villó a l'any. Aquest mateix any un nou cirurgià romancista, Vicent Meseguer, s'establia a la Sènia sense haver complert el tràmit obligatori de presentació del títol davant l'Acadèmia de Medicina de Barcelona. En arribar a la Sènia va fer un pregó anunciant els seus serveis per un preu de 10 rals a l'any.⁵ Verge va denunciar la situació davant el sots-delegat de Medicina del partit i davant la mateixa Acadèmia, demanant que es desautoritzés Meseguer per exercir. L'Acadèmia va autoritzar, però, Meseguer, tot i quedar obligat a complir el tràmit de presentació del títol.⁶

El 15-3-1837 l'ajuntament de la "nova ciutat" de Sant Carles de la Ràpita contractava Joan Baptista Traginer "para asistir de medicina, cirugía, afeitar y sangrar". Traginer era llicenciat en Cirurgia Mèdica pel Col·legi de Barcelona, amb títol des del 1818, i, per tant, era dels anomenats cirurgians-metges o cirurgians-llatins. Es va fixar un preu de 24 rals de villó per veí i any, que es cobriren amb una prorata de 2 rals per veí i mes. La durada del contracte era d'un any, i es comprometia a no deixar la ciutat si no fos per causa major, i encara amb el permís de l'alcalde i obligant-se a deixar el nebot fent les seves funcions.⁷ La contracta es va deure anar renovant, sense que aparegui constància d'altre personal sanitari treballant a la Ràpita en aquests anys, i, pel que sembla, el nebot s'ocupava de bona part de la feina.⁸

El 1842, però, Raimundo Crusat, amb titulació de metge-cirurgià, s'establia a Sant Carles i, en veure que Traginer atenia tota mena de malalts,

tant mèdics com quirúrgics, el va denunciar davant el delegat del partit, Marià Abelló. El maig de 1842 aquest comunicava a Traginer, a través de l'alcalde de la Ràpita, que havia de deixar d'exercir la medicina, sota pena de multa,⁹ sense que es fes cas d'aquesta prohibició amb l'excusa que els malalts atesos presentaven malalties "mixtes".¹⁰ De nou Crusat va denunciar la situació i la il·legalitat de la contracta, tot insistint de valent aquesta vegada en el que considera un "mezquino precio" d'igualta, 8 rals més barata que 7 anys enrera.¹¹ Abelló, de 86 anys, en veure que la qüestió se li n'anava de les mans va exposar el cas davant la Comissió de Policia Mèdica de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, que va ordenar la rescissió del contracte d'igualta.¹²

Fos com fos, probablement per donar encara una oportunitat a Traginer, el novembre de 1843 el sots-delegat va organitzar un tribunal mèdic perquè jutgés si els malalts que van motivar la denúncia eren realment "mèdics".¹³ El metge d'Alcanar en va excusar l'assistència, acudint només Ramon Zaera Adell, metge d'Amposta, que va redactar un informe on considerava que els tres malalts en qüestió havien patit una apoplexia, una crisi asmàtica i unes molèsties inespecífiques en un embaràs. Al gener de 1843 aquest informe va ser validat per Joan Maduell i Francesc Castellví, metges de Tortosa, i es va imposar una multa a Traginer. Sembla, però, que aquest contava amb el suport del sots-delegat del partit, Ramon Roigé, també cirurgià-metge, que va retirar la multa. En un habilitíssim informe a l'Acadèmia, Roigé posava en dubte el caràcter exclusivament "mèdic" dels malalts examinats, i fins i tot suggeria la parcialitat del judici de Zaera, tot insinuant que ho fes degut a motius corporatius per afavorir un altre metge en contra d'un cirurgià.¹⁴

A l'agost de 1845 la qüestió continuava per resoldre. Traginer estava, però, cansat de l'estreta vigilància a que estava sotmès per part del metge, i va escriure una carta a l'Acadèmia on assegurava que se'n desentenia per complet de la "parte mèdica" i demanava que es cridés l'atenció a Crusat, "hombre tan desmoralizador".¹⁵ Uns mesos després, Roigé confirmava a l'Acadèmia el contingut de l'anterior carta, insistint en la similitud en la formació de l'antic cirurgià-metge i l'actual metge-cirurgià i el correcte exercici "mèdic" de Traginer quan era Cirurgià de Regiment mentre la guerra del francès. A la fi, el novembre de 1845 un ofici de l'Acadèmia posava final a tres anys de pleit, recordant a Traginer que "no cometa desmanes" i a Crusat que estava obligat a "tener un comportamiento decoroso y hasta respetuoso con Traginer, por razón de la avanzada edad y demás circunstancias de éste".¹⁶

En els anys en què ocorrien aquests dos conflictes la pràctica sanitària a la comarca estava lluny de ser satisfactòria. Des d'un punt de vista administratiu, la situació tenia nombroses irregularitats. Així, el 1832 en tot el terme de Tortosa hi havia 14 cirurgians-sagnadors i 15 llevadores en exercici, tots sense cap titulació. El sots-delegat del partit demanava en aquest cas que se'ls deixés treballar igualment, al·legant que en cas contrari els malalts quedarien

desassistits.¹⁷ L'Acadèmia, però, va establir que mentre tots ells no s'examinessin seguia vigent la prohibició de no exercir sense títol.¹⁸ Anys després, ja el 1841, sabem per un ofici del sots-delegat que la pràctica totalitat de viles de la comarca estaven ateses per cirurgians de 3a classe, també anomenats sagnadors, tant en la part mèdica com quirúrgica, a través d'una conducta oberta, i només unes poques tenien metge.¹⁹ En tot cas, sembla que les condicions professionals eren deficientes per tots ells, com es pot deduir d'un ofici de 1843 on el delegat explica a l'Acadèmia "la abyección en que desde muchísimo tiempo se hallan las ciencias de curar" i la necessitat de "mejorar la triste situación en que se encuentran sus profesores".²⁰

Si tenim en consideració aquests darrers punts, es fa evident la forta disparitat entre la pràctica mèdica real a la comarca, i probablement arreu del país, i allò que establia l'autoritat acadèmico-administrativa. Les decisions adoptades pels delegats locals havien de respectar, dins del possible, el que marcava l'Acadèmia, però sense oblidar que una aplicació estricta dels criteris d'aquesta podia deixar desassistida la major part de la població, com veiem en el cas dels sagnadors i llevadores no titulats i en els nombrosíssims casos de cirurgians que cobrien tota la pràctica sanitària. En la documentació consultada, però, tampoc trobem cap exemple de mecanismes de control de l'Acadèmia sobre el compliment de les seves pròpies resolucions. De fet, tot i haver fallat en contra d'elles, la majoria d'irregularitats es van mantenir fins ben entrada la dècada de 1870, com trobem en documents posteriors. Això fa pensar que la pròpia Acadèmia tolerava aquestes situacions, tot i que havia d'emetre judicis dins la més estricta legalitat si era consultada pels delegats locals, conscient que l'aplicació rigorosa dels reglaments hagués comportat una manca molt important d'assistència sanitària per a la majoria de la població. Aquesta tolerància, tant per part de l'Acadèmia com pels seus delegats locals, quedava però en entredit quan apareixien conflictes de competències amb trasfons econòmic, com podem veure en els casos abans exposats. En tots dos el motiu últim que provoca el plet és de tipus econòmic, i es recorreix a la denúncia de la irregularitat administrativa per part de qui es considera perjudicat en un intent de capgirar la situació.

NOTES

1. López Alemany, Mario. "Notes sobre l'evolució de l'ofici de sagnador en els segles XIX-XX". *Gimbernat* 1990; 13: 149-56.

2. Arxiu Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona (RAMB), lligal 23, número 289.

3. RAMB, ll.22, núm. 123.

4. RAMB, ll.28, núm. 87.

5. RAMB, ll.11, núm. 37.

6. RAMB, ll.11, núm. 65.

7. RAMB, ll.24, núm. 132.

8. RAMB, ll.24, núm. 139.

9. RAMB, ll.24, núm. 139.

10. RAMB, ll.25, núm. 8.

11. RAMB, ll.24, núm. 139.

12. RAMB, ll.24, núm. 145.

13. RAMB, ll.25, núm. 7.

14. RAMB, ll.25, núm. 18.

15. RAMB, ll.27, núm. 176.

16. RAMB, ll.27, núm. 242.

17. RAMB, ll.10, núm. 24.

18. RAMB, ll.10, núm. 127.

19. RAMB, ll.23, núm. 326 bis.

20. RAMB, ll.25, núm. 4.